

2019-cu ildə Azərbaycanın

bölgələrində yaranan ədəbiyyata bir baxış

Bölgə ədəbiyyatının ən olverişli bölgüsü və qruplaşdırılması ilə bölgələr üzrə aparılmalıdır.

2019-cu ildə Naxçıvanda baş verən ədəbi hadisələri Vaqif Yusiflinin "Naxçıvanın şeir mühiti" yazısı və Elxan Yurdoğlunun "2019-cu ildə poeziya: axtarışlar, tendensiyalar" məqaləsi hertərəfli şəkildə əks etdirir. 2019-cu il həm də Naxçıvanın Muxtariyyət əldə etməsinin 95-ci ildönümü ilə yadda qaldı. Elxan Yurdoğlunun "Naxçıvan dastanı" və Həsənəli Eyvazlının "Naxçıvan haqqında ballada" miniatur kitabları həmin yubileyə xüsusi töhfə oldu. 2019-cu ildə eyni zamanda Naxçıvan Yazıçılar Birliyinin sədri, şair Asim Yadıgarın 65 illiyi və Adil Qasımovun 80 illiyi qeyd edildi. Bəhs olunan dövrdə Naxçıvan yazarlarına məxsus çap məhsullarından Xanəli Kərimlinin "Ahlal taşı" (Türkiyədə türkce), Firudin Süleymanoglu'nun "Babamla söhbət", Şirməmməd Qüdrətoğlunun "Bu sənə yazdığım sonuncu şeir", Əbülfəz Ulivinin "Bu suda hikmət var", Rəzi Babayevin "Budağın nağlı", Süryaya Nəsinin "Çoxdandır yuxuma gəlmirsən...", Seyid Zəmin Mir Nəzaroglu'nun "Bulaqlar" və "Gör nələr keçir könlümdən", Vidadi Rəcəbin "Gərəqlik", Ələsgər Tahiroglu'nun "Göylər mənim deyil ki", Əli Musanın "Bəlkə də, ruhumun yuxusu gəlsin", Gülsəda İbrahimlinin "Femine" və s. kitab və nəşrlərin adlarını çəkməklə kifayətlənə bilməyəcəyimizə əmin oluruq. Mərkəzi mətbuatda isə Gülay Tahirinin "Ulduz" jurnalında, Qəmə Söyaz və Qizbəttin Sultanın "525-ci qəzet"də, Elxan Yurdoğlunun "Ədəbiyyat qəzeti"ndə seirləri yer alıb. Müxtəlif səbəblərdən Naxçıvanda yaşayan digər bölgələrə aid seirlər nümunə olaraq Hədiyyə Şəfaqətin və Şükür Qafarin adlarını qeyd edə bilərik.

2019-cu ildə Sumqayıtın ədəbi həyatı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 Fevral 2019-cu il tarixli "Sumqayıt şəhərinin 70 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" sərəncamı ilə sıx bağlı olmuşdur. Sumqayıtın 70 illiyinə həsr edilmiş "I Mədəniyyət Festivali"ndə və "I Kitab Yarmarkası"nda sumqayıtlı yazarlar yaxından iştirak etmişlər. "Sumqayıt həsr olunmuş ən yaxşı şeir" müsabiqəsi elan edilmiş, "Mədəniyyət Festivali" gündəli I, II və III yerlərin qalibləri şəhər icra hakimiyyəti tərəfindən mükafatlandırılmışdır. Poeziya Evinin təşkilatçısı, gənc şair Elvin Əliyevə "Sumqayıt həsr olunmuş ən yaxşı şeir" müsabiqəsinin qalibi olmuşdur. Bundan başqa "Sumqayıt-70" tədbirləri çərçivəsində AYB və İLESAM-in iştirakı ilə Əli Kərimin və Əbdürrəhim Qaraçoğun xatirəsinə həsr olunmuş "IX Şairlər Günü" qeyd edilmişdir.

2019-cu ildə Poeziya evinin direktoru, şair İbrahim İlyaslı Mədəniyyət Nazirliyinin "Qızı Kəlmə" mükafatının laureatı ol-

muşdur. Mən 2013-cü ildə onun kitabı haqqında "İbrahim İlyaslının "Yuxuma söykənmiş adam"ı" məqaləsini yazmışam. Şairin 2018-ci ildə 55 illik yubileyi keçirilmiş, bu münasibətlə "Sair olmaq zülmü" kitabı işıq üzü görmüşdür. Sumqayıtda yaşayan şairlərdən Ehtiram İlhamın 2019-cu ildə "Çox yaşadım" kitabı çap olunmuşdur. Ədalət Nicat isə "Min fəryadlar sükut olar. Bir ahımın qarışında" - söyləməklə gözəl mübaliğə yaratmışdır. "Foryad" ismi adətən "qorqamaq" feili ilə işlənilir. Bu da onun hərəket ehtəsindən olduğunu göstərir. Hərəket olan yerdə isə sükut ağlalıq məzəddir. Ağla gəlməyən hadisənin başa gəlməsi üçün bir ah yetərlidir. 2019-cu ildə sumqayıtlı yazarların nəsr əsərlərindən xəbərdar olmaq üçün Çınaro Ömrəyın "Sərbət" hekayəsini oxumaq yerinə düşər. Hekayədə hadisələr ana, ata, bir qız, bir nəvə olan ailədə çərayən edir. Hekayənin əsas mövzusu məişət zorakılığı, qadın hüquqsuzluğu üzərində qurulsada, hər bir obrazın öz təqdimi var.

Barat Vüsəlin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Qazax bölməsinin 2019-cu ildə 30 illiyi tamam olmuşdur. 2016-cı ilin yayında "aybKitab" layihəsində çap olunan "Qazax mahalının seirləri" almanaxının Qazaxda, Gülnar Samarın "Gül" kitabının Tovuzda təqdimatı keçirilmişdir. 2019-cu ildə isə "IX şairlər günü" və "Cəbhəni qarş-qarış" layihələri çərçivəsində baş tutmuş tədbirləri xüsusi olaraq qeyd etməliyik. Filialda 2019-cu ildə nəşr olunmuş kitablar içində Bəşir Köhnəalının "Qaçqa Mısal" adlı bədii-sənədli romanı diqqətli cəlb edir. Filial təmsil edən şairlərdən Mustafa Rasımoğlu, Mübariz Qaragözlü, Məzahir Yaqub, Səhərdar Hidayətoğlu, S.Camal, Bilal Qoca, Tamella Proladlı, Məzahir Aliyev, Telman Axıncı, Rəzi Babayev, gənclərdən Nurano Təbriz, Elxan Süleymanlı və başqaları öz desti-xətti ilə seçilən imzalarladır. Qazaxın İncə dəstəsinə məxsusluqun Məhəmməd Astanbəylinin "Urəyin istəyənləri, Gözlərin görüldüyü" - misralarında ürək və göz isimləri istəməklə və görmək feilləri vasitəsilə bir-birinə bənd edilib. Qazax zona filialının sədri Barat Vüsəlin 2019-cu ildə çap olunan "Piyaat alı" seirlər kitabı 11 silsilədən ibarətdir. 2016-cı ildə "Barat Vüsəlin "Alədə" poeziyası" adlı məqalə yazmışam. Şairin "Artıq döyünə dayanar, Ürəyim hər gün götürür" - fikirləri ilk baxışda sadə həqiqətin ifadəsinə bənzəyir. Ürəyin hər gün götürməsinə frazemə həm də həqiqi mənə dəşyir. Ürək öz bioloji qanunlarına uyğun döyünməlidir, döyünmənin artıqlığı faciəyə səbəb ola bilər. Şair bu qanunauyğunluğu xarakterə üstalığı köçürə bilər. Ağstafada yaşayan Şaqir Qaratorpağın 2019-cu ildə "Bəlkə belə yaxşıdı" kitabı

Gülnar SƏMA

Mənbuat tarixi və publisistika şöbəsi, elmi işçi

oxucuların ixtiyarına verilib. Ağstafalı yazıçı Əli Cəfəroğlunun keçən il İrandan fars dilində yeni kitabı çap olunmuşdur. Əli Cəfəroğlunun "Həsərdə qalan tar" hekayəsi "Görsən, tar kövrəlməyi? Deyəcəksiz, yox!" sual-cavabı ilə başlayır. Bu olmuş hadisəni məktəb direktoru işləyən insan nəql edir. Hekayədə şəriki, həm də dostu tərəfindən xəyanətə tuş gəlməsi, bütün pulların mənimlənməsi bir müəllimin tanıma olan sevgisindən bəhs olunur. Ağstafada yaşayan, əsasən heca vəznində, qoşma yaxud gəraylı janrında sözüni deyən Rüfət Axundlunun seirlərində müasirliklə yanaşı, sufiyyə əhval-ruhiyyə də diqqətdən yayınmır.

Əkbər Qoşalının "Ürək daşı" kitabının mayın 12-də Tovuz Gənclər Evinə baş tutan təqdimatını bölgə ilə mərkəz əlaqələndirən nümunə olaraq göstərə bilərik. Hazırda Tovuzda yaşayan şairlərdən Brilyant Ateş, Marif Həsənoğlu, Qədir Hübət, Çingiz Qoribli, gənclərdən Nəbi Hüseyni, Toğrul Kərimli, Turano Turan və başqaları öz desti-xətləri ilə seçilən imzalarladır. Novruz Mizani Hafizin "Yaz gəli" seirlərində, geylörün qarş-qarışında, dağların boyaz duvağının dilinin açılması nə qədər gözəl vəsf olunsada da, "Açıdır, səllərin donan ayağı" misrası həmin gəzəlliklərdən daha möhtəşəm təsir bağışlayır. Yazda çayların dəşməsinə adı kifayət qədər ədəbi nümunə tapa bilərik. Lakin bu ifadənin "ayağın donununa açılması" kimi işlədilməsi təkrarsızdır. Məhəmməd Məhdixanlının hamıya bəlli olan faktlara öz yanınaşması vardır... Məhəmməd Rasımoğlunun isə 2019-cu ildə "Doğmalar da yadılaşmış" adlı növbəti kitabı işıq üzü görüb.

Şəmkiro Məzahir Hüseynzadə kimi yetkin qolam sahələriylə birgə Məhəmməd Turan, Turan Turan kimi gənclər də var. Şəmkiro ilk dəfə olaraq ali mükafat

olan Gənclər üçün Prezident Mükafatını gənc yazar Motanot Qüdsi boşx etmiş.

2019-cu ildə AYB-nin Gəncə bölməsində Nigar Rəfibəyliyə həsr olunmuş "IX şairlər günü", Nəsimi günü və Bahadır Formanın 80 illiyi qeyd edildi. "Məni dünyamdan qoparma" və Bayram Göycəlinin "Tale çırağı" kitablarının təqdimatı olub. Ümumiyyətlə, 2019-cu ildə bölgələrdə yaranan dramaturji əsərlər bərsində "oyunlan pyeslər"don başqa məlumat əldə edə bilmədim. Bu əsərlər isə Gəncə bölməsinə aiddir. Xəzəngül xanımın "Xarabət gözəli" Gəncə Dövlət Dram Teatrında, Səhib İbrahimlinin "Sadıqın toyu" əsəri isə Gəncə, Ağdam, Mingəçevir və Füzuli Dövlət Dram Teatrlarında səhnəyə qoyulub. 2019-cu ildə Gəncə bölməsinin rəhbəri Xəzəngül xanımın iki cildlik "Seçilmiş əsərləri" çap olunub. Şair, on üç yaşlı Türk qızının Zor Balayan tərəfindən divarına mısralanmış, nə qədər vaxt dəzə biləcəyini ölçən erməninin amansızlığını seirində təsiri formada qələmə alıb: "Yeddi doqquz dəzə bildi Türk qızı öldü..." Nəsr əsərləri də yazan Xəzəngül xanımın "Ruhlar da ağlaya bilər..." hekayəsi ailə-mövqə mövzusunda olsa da, yanama tərzə fərqlidir. Əsərin adımda ağlayan ruh olmuş kişinin ruhudur. Bu ruhu ağladan isə vaxtımda əs üzünü görüb bildiyəyi arvadı Gülcəhronin əməllərdir.

Gəncə bölməsinə məxsus digər seirlər nümunə olaraq Çiçək Mahmudqızı'nın, Gülnara Sadiqin, Şəfa Vəlinin adlarını çəkməklə kifayətlənə bilməyəcəyimizə əmin oluruq. 2018-ci ildə Şəfa Vəlinin kitabı haqqında "Şəfa Vəlinin Poçtalyona məktub'u" adlı məqalə yazmışam. İradə Aytelin seirlərində isə öz-özünə istinad, mənsəbiyyət şəkliçilərinə üstünlük diqqətdən qaçmır. Fərrux Rahimli isə bu dəfə 2016-cı ildə yazdığım "Ədəbi gəncliyimizin 2015-ci ildəki fəaliyyətinə bir baxış" məqaləyə üçün gəndərdiyi seirlərlə müqayisədə çox müəmməl və orijinal seirlər gəndərdi. Fərrux "Biz nə qədər dözmöyliyi?" seirində vətəninin haşışlıqlara mərəz qalmasına etiraz səsinə ucaldır.

Ölkəmizin şimal bölgələrini Zakir Məmməd, Ramiz Qusarçaylı, Aynəziz Əliyev kimi yetkin şairlər təmsil edir. Quba ədəbi mühitinin təsdiqlənmiş imzalarından olan Ramiz Qusarçaylının "Təbriyə yağış yağır" seirində yağışın gəydən yero ötürdü-yü ismarçın inilisi haray çəkir. Şeyrə birliyi əsrləri əlindən alınan ürəyin cətlarının bir-biri ilə öpüşməklə üçün yağışın kefindən asılı olması çox təsiri ifadə olunub. Dərdin özündə də nəzətiyən sairin "Kasib ... və daxması" seirində nəsr dilinə uzun-zadə təsvir edilə biləcək problemlər lakonik və poetik şəkildə gündəmə gətirilib.

AYB-nin Şəhran bölməsinə rəhbərlik Aydın Tağıyevə həvalə olunub. Həmin fəsilənin təmsilçisi olan Vüsal Hicranoglu isə Xızıda yaşayır. Xaçmazlı yazlar da 2019-cu ildə ədəbi fəaliyyətlərinin davam etdirmişlər. Fərqli deyim tərzli ilə seçilən Həbil Rza Nuran 2017-ci ildə "Əfsanələr yalandır" kitabı çap olunub. Silahsız təqdim olunan seirlər sairin müşahidələri və ümümləşmələri rəhbərliyə maraqlı doğurur: "Ən ağıllı ayrılıq güllənin lüneti tərk etməyi, Ən pis təkəmmül, insanların bunu dərk etməyi" və sair kimi seirlərin yer aldığı seirlər şair həmin fəlsəfi ümümləşmələri sadalayır, həmin də bədii möni təmin edə bilir. Vusal Yurdoğlunun "Mən möcüzə gözləyirəm" (2018) kitabı ilk olduğu üçün lünet öncə

yazdığı şeirləri də əlavə edib. "İzlər ayaqlarıma uyğun gəlmir kimindir?!" - tipli misralarda isə insani suallar əks olunur. Onun "Bötül" (2020) adlı ikinci kitabında əsasən son illərdə yazdığı şeirləri toplanıb. Ağah Xaçmazlının "Hər sözün bir ətri var..." (2018) kitabında klassik janrlara müraciət edilərsə də, kitabın ən böyük bölümünü "Qəzəllər" təşkil edir. Ağah Xaçmazlının "Həyat yoldaşı" (2019) kitabında da dodaqdəyməzli təcnis, təcnisli dodaqdəyməz, həcv, dodaqdəyməz, sonet kimi janrlarla yanaşı ənənəvi formalar üstünlük təşkil edir.

Tarixən ölkəmizin mədəniyyət bəşiklərindən olan Şəkiddə AYB-nin Şəki bölməsi fəaliyyət göstərir. Şəkiddə yaşayan şairlərdən Zaur İlhamoğlu 2018-ci ildə "Bu həyat dediyin..." şeirlər kitabı işıq üzü görmüşdür.

Ötən il AYB-nin Aran bölməsinin sədri Sərvaz Hüseynoğlunun tərtibçiliyi ilə nəşr olunan "Aran" ədəbi toplusunda Şöhrət Qaraoğlunun, Nisə Bəyimlin, Valeh Bahaduroğlunun, Şahnaz Şahinin və b. maraqlı şeirləri yer almışdır.

AYB-nin Oğuz filialı 2019-cu ildə üç almanax hazırlayıb. Vüsal Oğuzun 2019-cu ildə yazdığı "Alman hesabı ilə çəkmə" hekayəsində iki kişinin ucuz və keyfiyyətli ayaqqabılar satılan dükkandan bir-iki dəfə geyinilmiş, yaxşı vəziyyətdə olan ayaqqabıları lap "su qiymətinə" almaq məcburiyyətlərindən bəhs edilir. Oğuz rayonunun başqa bir yazarı Pərviz Cəbrayılzadənin 2018-ci ildə "İblisdən bətər" adlı dektiv romanı çapdan çıxıb. Pərvizin "Bir dəstə çiçəklə evə gəldim" hekayəsi "Gözümü açanda hələ başıma gələnlərdən xəbərsiz idim" - cümləsi ilə başlayır. Əsəri oxuduqca onun başına gələnlərdən xəbərdar olursan, amma hekayənin mahiyyətini anlamaq çətinləşir. Nəticə göz önündədir, qəhrəman ruhi xəstəxanadadır və oradan qaçmağı bacarmır. Bütün hekayət bir nəfərin nəql etməsi üzərində qurulub və digər personajlar da nəql etmə zamanı hansısa işin icraçısına çevrilirlər. Həmin bölgəyə aid yazarlardan olan Nərgilə Qafarovanın 2019-cu ildə "Xoşbəxtliyin ətri" adlı kitabı çap olunub. Onun şeirlərində çarpışmada olan bir insanın mübariz ruhu hiss olunur. Qəbələdə yaşayan şairlərdən Qoşqar Qaraçaylının "Özü öz toyunu ağlayan gözəl", "Dön keçmişə sev məni" kimi şeirləri ənənəvi formalarda yazılsa da, ənənəvi sözcüklərdən uzaqdır. Onun şeirlərində hər misra bəndi tamamlayır, hər bənd də şeiri bütövləşdirir. Qismət Məsimovun isə iki kitabı işıq üzü görüb. Qismətin şeirlərində sözün çoxçalarlılığına meyil də hiss olunur. "Sən elə maraqlı çıxıb getmişən Harda dayanıram ayaq səsini..." misraları içəndən olduğu qədər də, sözlə həssas davranışın təzahürüdür.

Şamaxı rayonundan olan Yusif Nazim Ərəbsoyun son dövr yaradıcılığında ana itkisinin təzahürü olan şeirlərlə yanaşı, dünyanın dərinə çəhd edilmiş meyllərinin ifadəsi də görünür. Saatlı rayonunda yaşayan Allahşükür Ağanın 2019-cu ildə yazdığı şeirlərində bir nəğilvari söyləmə hiss olunur.

Cənub bölgəsinin yazarlarından Ağamir Cavadın, Qafar Cofərlinin adlarını çəkmə bilirik. Cənub bölgəsinin digər yazarlarından biri də Lerikdə yaşayan Ceyhun Həsənovdur.

Cəlilabadda yaşayıb-yaradan şairlərə Ədalət Salman, Əlizadə Nuri və s. daxildir. Cəlilabadlı gənclərdən Xətət Kilimçinin (Mir Bağır) "Mən Şekspir deyiləm, Angel" (2019), Zaur Sahilin "Salam kəndim" (2016) və "Qürbətə 199 gün" (2017) adlı kitabları işıq üzü görüb. Bilal Alarının "Düşdü" rədifli qəzəlində əski forma yeni deyim tərzilə qarşımıza çıxır... Cəlilabadın gənc yazarlarından Bəhrüz Xəlilin 2019-cu ildə "Natural ödədlər" adlı şeirlər kitabı çap olunub. "Sükutun səsindən zövq alan adama necə deyim, hərfərin kağız üzərində hərəkəti zamanı yaranan səsə oxşayırsan" - fikirlərində duyulan səsizlik gözəl səslənir. Zaur Sahil də Cəlilabadlı şairlərdəndir. Onun "Salam kəndim" kitabındakı şeirlərdə əsasən səmimi və şəxsi duyğular əks olunub. "Qürbətə 199 gün" kitabında milli ruhlu şeirlər üstünlük təşkil edir. "Əfqanıstan" şeiri isə digər şairlərimizdə rast gəlinməyən, yalnız Zaurun yaza biləcəyi şeirdir. Şeirdə hərbi xidməti zamanı göz ilə gördüyü reallıqların bədii təcəssümü əks olunub.

AYB-nin Qarabağ bölməsinə daxil olan Ağcabədidə yaşayan şairlərdən Gündüz Sevindik 2015-ci ildə "Yuxundakı dünya" kitabı ilə oxucuların görsünə gəlib. 2019-cu ildə isə Məhsəti Musanın "Üçüncü səs" adlı beşinci şeirlər kitabı işıq üzü görmüşdür. Bərdəli gənc şairlərdən Şəhriyar Seyidoğlunun 2016-cı ildə "Mənim ürəyimdə gizlənmə qadın" adlı kitabı çap olunub. 2017-ci ildə yazdığı "Ruslan Dostəlinin gənclik hesabı" adlı məqalədə Ruslanın ilk şeir kitabı haqqında fikirlərimi bölüşmüşəm. O, 2019-cu ildəki uğurlu fəaliyyətinə görə Nazirliyin "Gənclər mükafatı"na layiq görülüb. Məhsəti Musanın "Üçüncü səs" kitabında qayı haqqındakı şeiri təkrarsızdır. Məhsətinin "Mahmud üçün" başlıqlı şeiri insan və ana paraleli üzərində qurulub. Bir nəfərin fərd və ana kimi müqayisə edilməsinin səbəbi ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi Xocalı soyqırımıdır. Ağcabədidə gənc şairlərdən Cahandar Aybərin 2018-ci ildə "Alnımızdandır göy üzü" kitabı çap olunmuşdur.

Beyləqanlı şairlərdən Rəşidə Allahverdiyevanın, Ağcabədidə yaşayan, əslən Laçın rayonundan olan Saqif Zeynalın şeirlərində aqlaşmaz əlaqələndirmə üsulu gözəl alınır...

Vüsal Hicran Kəlbəcərdən olsa da, Gəncədə məskunlaşan şairlərdəndir. Onun "Anan otağından töksə daşları, Bir ev tikdirərdik bu küçə boyda" - misraları arasında elə bir mənəviyyət istifadə olunub ki, bunun başqa şairlərdə bənzərini tapmaq çətin olur. Ağdamda doğulan Ramil Mərzilinin şeirlərində dərdin ümumiləşdirilməsi, belə demək mümkünsə, bir mərkəzdən idarə olunması uğurlu alınır: "Mənəm... Öz ürəyimdə ağrı - acı bitirən, Yaşamının içindən ölümə köks ötürən" sətirləri də bunu təsdiq edir.